

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the **University of Silesia in Katowice**

Title: Kierunki badań prowadzonych w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego : historia i aktualność

Author: Marek Leśniak

Citation style: Leśniak Marek. (2018). Kierunki badań prowadzonych w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego : historia i aktualność. "Z Dziejów Prawa" (2018), T. 11 (19), cz. 1, s. 99-122.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

MAREK LEŚNIAK
Katowice

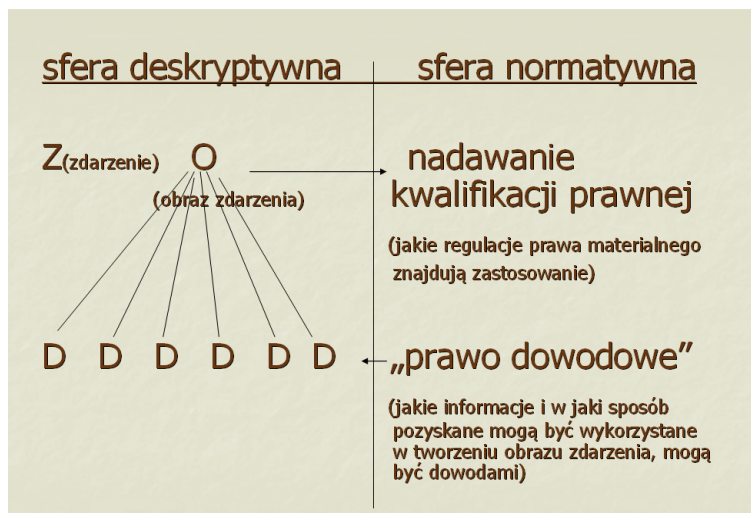
Kierunki badań prowadzonych w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego — historia i aktualność

Wprowadzenie

W procesie stosowania prawa nawzajem uzupełniają się dwie sfery: normatywna oraz deskryptywna. Sfera deskryptywna (opisowa) związana jest z tworzeniem obrazu zdarzenia, łączeniem w tym celu różnego rodzaju informacji, argumentów, prowadzenia odpowiednich wnioskowań. W sferze tej wykorzystywane są twierdzenia takich nauk jak: kryminalistyka, medycyna sądowa, psychologia sądowa, psychiatria sądowa. W sferze normatywnej rekonstruuje się zakresy zastosowania określonych regulacji prawnych, przypisuje się zachowaniom adresatów tych regulacji odpowiednie kwalifikacje deontyczne (kwalifikuje się poszczególne zachowania określonych podmiotów jako nakazane, zakazane, dozwolone, fakultatywne i inne)¹. Niestety, czasami spotykamy się z uprawianiem kryminalistyki jako odmiany specyficznej nauki procesu karnego; autorzy zamiast skoncentrować się na sferze deskryptywnej swoje rozważania poświęcają wyłącznie kwestiom normatywnym. W procesie stosowania prawa sfery: deskryptywna oraz opisowa, są tak samo istotne. Dokonywanie ustaleń faktycznych, tworzenie obrazu zdarzenia opiera się na

¹ Z. Ziemiński: *Logika praktyczna*. Warszawa 1997, s. 229 i nast.

dowodach. W sferze deskryptywnej nazwa „dowód” jest rozumiana przede wszystkim jako „informacja” (z wykorzystaniem dorobku między innymi logiki i językoznawstwa). Nie każda informacja jest jednak dowodem, czyli może w sferze deskryptywnej służyć jako argument uzasadniający jedną z hipotez składających się na określony obraz zdarzenia. Dowodem jest tylko informacja, która została na grunt postępowania prowadzonego na podstawie ustawy wprowadzona zgodnie z regułami przewidzianymi w prawie proceduralnym, w szczególności dotyczy to tej części odpowiedniej procedury, która dotyczy dowodów, zwanej często „prawem dowodowym”. Prawo dowodowe określa pewne „reguły gry”, które muszą być przestrzegane przy zbieraniu dowodów; determinuje rodzaj, treść i sposób pozyskania informacji, które mogą być dowodami w konkretnym postępowaniu. Z kolei dokonanie ustaleń faktycznych (przyjęcie kwalifikacji prawnej) poprzedza decyzję o nadaniu zdarzeniu, zachowaniom osób biorących w nim udział, odpowiedniej kwalifikacji materialnoprawnej. Nie jest możliwe nadanie zdarzeniu odpowiedniej kwalifikacji prawnej bez stworzenia wcześniej obrazu zdarzenia (*Da mihi factum, dabo tibi ius*). Tak więc, w procesie stosowania prawa sfery: deskryptywna oraz normatywna, są tak samo istotne. Tymczasem często w programach studiów prawniczych oraz aplikacji prawniczych odpowiednią wagę przykładają się do sfery normatywnej, natomiast nie docenia się znaczenia sfery deskryptywnej (liczba godzin wykładów i ćwiczeń z kryminalistyki jest ograniczona lub są to zajęcia wyłącznie fakultatywne, a psychologia sądowa, psychiatria sądowa oraz medycyna sądowa często w ogóle nie są przewidziane w siatce studiów prawniczych).

Fot. 1. Relacje pomiędzy sferami normatywną oraz deskryptywną w procesie stosowania prawa
Źródło: Oprac. własne.

Celem prezentowanego opracowania jest przedstawienie nurtów badań prowadzonych w Katedrze Kryminalistyki Uniwersytetu Śląskiego w przeszłości (od momentu powstania Katedry) do końca 2016 r. Z prowadzonymi kierunkami badań ściśle wiążą się również inne sfery aktywności Katedry: dydaktyczna, opiniotwórcza oraz współpraca środowiskowa. Prowadzenie własnych badań empirycznych pozwala uwzględniać ich wyniki w prowadzonych zajęciach dydaktycznych; zdobyte w ten sposób przez pracowników Katedry doświadczenie pozwala na bardziej efektywną pomoc udzielaną studentom przygotowującym prace magisterskie. Studenci mogą zapoznać się ze specyfiką badań prowadzonych w sferze deskryptywnej. Od czasu swojego powstania Katedra Kryminalistyki wykonywała dla decydentów procesowych ekspertyzy z zakresu badań dokumentów oraz badań poligraficznych. Pozwalało to uwzględniać we własnych badaniach również niuanse bezpośrednio związane z praktyką w tych obszarach. Jednocześnie umożliwia to wykorzystanie w wykonywanych ekspertyzach wyników badań własnych (na przykład w zakresie wpływu czynników patologicznych na obraz pisma testatorów). Bezcenna jest również środowiskowa wymiana informacji. Służyły temu spotkania naukowe, w których brali udział również eksperci z laboratorium kryminalistycznego Wojewódzkiej Komendy Policji w Katowicach oraz pasjonaci kryminalistyki ze Szkoły Policji w Katowicach. Wymiana informacji naukowej dokonywała się i dokonuje się w ramach spotkań organizowanych przez Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne (Oddział Śląski). W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. w ramach Towarzystwa działali również pracownicy naukowcy innych niż Katedra Kryminalistyki katedr Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego (między innymi prof. Leon Tyszkiewicz), a także pracownicy Zakładu Medycyny Sądowej Śląskiej Akademii Medycznej (obecnie: Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach) oraz eksperci policyjni (dawniej milicyjni) z policyjnego laboratorium kryminalistycznego w Katowicach. Uczestnikami spotkań byli liczni sędziowie, prokuratorzy i adwokaci. Cykl konferencji metodologicznych organizowanych w Chęcinach gromadził nie tylko pracowników funkcjonujących w Polsce uniwersyteckich katedr kryminalistyki. Swoje referaty wygłaszali tam i wybitni medycy sądowi (prof. Kazimierz Jaegermann, prof. Władysław Nasiłowski), psychiatrzy (dr Jerzy Pobocho), i filozofowie (prof. Jan Woleński czy prof. Józef Życiński, późniejszy metropolita lubelski). Warto podkreślić możliwość bezpośrednich interdyscyplinarnych dyskusji z przedstawicielami obszarów innych nauk, którą mieli pracownicy Katedry Kryminalistyki. Efekt tych dyskusji został odzwierciedlony w publikacjach naukowych Katedry.

Niniejszy artykuł nie ma prezentować szczegółowej bibliografii poszczególnych pracowników Katedry. Czytelnik znajdzie te informacje chociażby na stronie internetowej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego (przy profilach pracowników) lub w internecie. Wspomniano jedynie o nie-

których z nich jako ilustracji badań prowadzonych w zaprezentowanych nurtach aktywności naukowej Katedry. Nie było też moim celem powielanie informacji dostępnych już w literaturze przedmiotu². Zależało mi na ukazaniu badań naukowych prowadzonych w Katedrze Kryminalistyki w kontekście zmian zachodzących w naukach sądowych. Katedra zawsze należała do wiodących w obszarze nauk sądowych placówek uniwersyteckich w Polsce. O sile badań w poszczególnych nurtach stanowili pracownicy Katedry; poszczególne nurty badań w ogóle były inicjowane wskutek zainteresowań naukowych konkretnych pracowników. Dlatego też, omawiając kierunki badań naukowych w Katedrze, należy podkreślić zasługi poszczególnych pracowników Katedry.

Katedra Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Od początku funkcjonowania Filii zamiejscowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Katowicach (od 1966 r.) prowadzone były w załączku przyszłego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zajęcia z kryminalistyki. Z wykładami przyjeżdżał między innymi z Krakowa prof. Tadeusz Hanausek. Musiało minąć kilka lat od powstania Uniwersytetu Śląskiego i Wydziału Prawa i Administracji (1968 r.), zanim powstała wyodrębniona jednostka akademicka na Śląsku zajmująca się prowadzeniem badań naukowych oraz dydaktyki z zakresu kryminalistyki. Zakład Kryminalistyki został powołany z dniem 1 marca 1974 r. Pierwszym kierownikiem został ówczesny doc. dr Zdzisław Kegel (dzisiaj emerytowany profesor zwyczajny). Przybyłemu z Uniwersytetu Wrocławskiego naukowcowi władze Wydziału powierzyły zorganizowanie Katedry Kryminalistyki.

Co się wydarzyło jeszcze w 1974 r.? Z dniem 1 września został zatrudniony „na etacie technicznym — fotografika ob. Kamil Sambor”. Badania z zakresu kryminalistyki związane są z posiadaniem odpowiedniego zaplecza technicznego — pracownia fotograficzna była pierwszym elementem tego zaplecza. 15 września na etacie stażysty zatrudniono mgr. Kazimierza Zgryzka (obecnie prof. dr hab., kierownik Katedry Prawa Karnego Procesowego). 1 października pozyskano „specjalistę/eksperta z dziedziny pismoznawstwa” mgr. Antoniego

² T. Widła: *40 lat istnienia Katedry Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Kryminalistyka w walce z przestępczością*. Red. A. Rosół, J. Słobosz, P. Mięsak. Katowice 2013, s. 9 i nast.

Felusia (filologa, obecnie prof. dr hab., Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach) oraz zatrudniono dwóch doktorantów: mgr. Tadeusza Widłę (obecnie prof. zwyczajny i kierownik Katedry) oraz mgr. Marka Legienia (przez lata adiunkt w Zakładzie Medycyny Sądowej Śląskiej Akademii Medycznej, zmarły w 2014 r.). Profesor Zdzisław Kegel specjalizował się w kryminalistycznym badaniu dokumentów. Dlatego też pierwszym nurtem badawczym uruchomionym w zakładzie był nurt badań dokumentów, a w szczególności — pisma ręcznego. Blisko z Katedrą współpracował dr Jerzy Pobocho, później wieloletni przewodniczący Polskiego Towarzystwa Psychiatrii Sądowej.

W 1975 r. do zespołu Zakładu dołącza mgr Jerzy Konieczny (również chemik; obecnie dr hab., zatrudniony na Uniwersytecie Opolskim). Tytuł doktora obronił w 1976 r. W 1977 r. doc. dr hab. Zdzisław Kegel odchodzi z powrotem na Uniwersytet Wrocławski. W tym samym roku kierownikiem Zakładu zostaje zatrudniony uprzednio na Uniwersytecie Jagiellońskim doc. dr hab. Jan Widacki (obecnie profesor zwyczajny, dyrektor Instytutu Prawa Karnego i Kryminologii, kierownik Katedry Kryminalistyki, Kryminologii i Nauk o Policji w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego). Doc. dr hab. Jan Widacki zapoczątkował w Zakładzie badania naukowe, jak i wykonywanie ekspertyz, w nurcie psychofizjologii sądowej (badań poligraficznych). Przywozi z Krakowa pierwszy w Katowicach aparat do tego rodzaju badań, poligraf. Rozwija się jednocześnie nurt badań z zakresu metodologii nauk oraz teorii opiniowania przez biegłych. Nurt ten w zasadzie jest eksplorowany przez wszystkich pracowników naukowych Zakładu. Wśród innych nurtów badawczych wyróżnić należy badania związane z szeroko rozumianą taktyką kryminalistyczną, dotyczącą przeprowadzania różnego rodzaju czynności dowodowych (np. przeszukania). Magister, a później doktor, obecnie prof. dr hab. Tadeusz Widła, rozwija również badania związane z weryfikacją autentyczności dzieł sztuki. Z kolei magister, a później doktor Antoni Feluś jest jednym z prekursorów polskiej filologii kryminalistycznej.

W ramach reorganizacji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach Zakład zostaje przekształcony w Katedrę. Następują dalsze zmiany kadrowe. Doktor Marek Legień w 1982 r. odchodzi na Uniwersytet Wrocławski do katedry kierowanej przez prof. dr hab. Zdzisława Kęglę, w 1984 r. wraca na krótko do Katedry i przechodzi w końcu do Zakładu Medycyny Sądowej ówczesnej Śląskiej Akademii Medycznej. Prof. dr hab. Jan Widacki na przełomie 1984 i 1985 r. odchodzi na Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wieloletnim kuratorem Katedry była prof. dr hab. Oktawia Górniok. Dr hab. Jerzy Konieczny w 1992 r. odchodzi do służby państwowej na stanowisko Szefa Urzędu Ochrony Państwa. W tym samym roku kierownikiem Katedry zostaje prof. dr hab. Tadeusz Widła, pełniący do dzisiaj tę funkcję. W Katedrze pojawiają się nowi pracownicy (nie licząc doktorantów): mgr Dorota Zienkiewicz (obecnie dr hab.), mgr Michał Gramatyka (obecnie dr), mgr Marek Leśniak (obec-

Fot. 2. Promocja doktorska w 1977 r. Na zdjęciu w pierwszym rzędzie od lewej: prof. dr hab. Leon Tyszkiewicz, prof. dr hab. Mieczysław Sośniak, prof. dr hab. Zdzisław Kegel

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Fot. 3. Promocja doktorska w 1977 r.

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

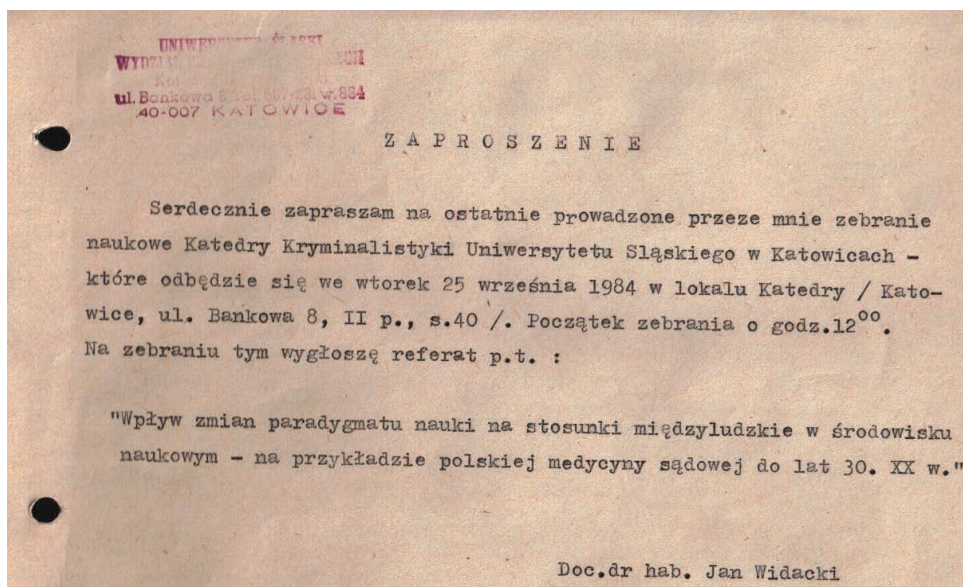
Fot 4. Promocja doktorska w 1977 r. Obok dr. Tadeusza Widły (druga osoba od lewej strony) w kolejce czeka dr Marek Legień

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

nie dr hab., również magister psychologii), mgr Sylwia Ławrentjew, mgr Joanna Koczur (obecnie dr), mgr Olivia Rybak. W latach dziewięćdziesiątych na krótko współpracują również z Katedrą mgr Joanna Lukaszewicz oraz mgr Krzysztof Januła. W kolejnych latach kontynuowano nurty badawcze zapoczątkowane w pierwszych pięciu latach rozwoju Katedry. Rozwijano również nurt badań technicznych dokumentów, nurt informatyki śledczej, a w 1998 r. został zapoczątkowany nurt badań związany w metodyką prowadzenia przesłuchań³.

Od początku swojego istnienia Katedra ściśle współpracowała z szeroko rozumianym środowiskiem naukowym, prawniczym i eksperckim. Forum tej współpracy były również spotkania organizowane w ramach śląskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego. Należeli do niego pracownicy innych jednostek organizacyjnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (prof. dr hab. Leon Tyszkiewicz), innych śląskich uczelni (np. prof. dr hab. Władysław Nasiłowski, prof. dr hab. Tadeusz Pragłowski), liczni funkcjonariusze wydziałów kryminalnych MO (a później Policji), jak również prawnicy praktycy: sędziowie, prokuratorzy, adwokaci oraz radcowie prawni.

³ M. Leśniak: *Wybrane problemy badań psychologicznych w procesie karnym*. „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 5, s. 65—82.

Fot. 5. Informacja o ostatnim spotkaniu naukowym prowadzonym przez doc. dr. hab. Jana Widackiego

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
Katedra Kryminalistyki
ul. Bankowa 8 Tel. 887-281 w. 884
40-007 KATOWICE

16 listopada 1984 r.

O Ś W I A D C Z E N I E

Niniejszym uprzejmie informujemy, że p. dr Jerzy Pobocho z Kliniki Psychiatrycznej Pomorskiej Akademii Medycznej od wielu lat współpracuje naukowo z pracownikami tut. Katedry Kryminalistyki UŚ na polu interdyscyplinarnych badań pismoznawczych. Jest on jedynym w Polsce lekarzem psychiatrą, który podjął te dość u nas kontrowersyjne badania grafologiczne.

Dotychczasowa współpraca polegała na prowadzeniu wielu wspólnych prac eksperymentalnych, przygotowywaniu i publikowaniu kasusów i prac poglądowych, wygłaszaniu /kilkakrotnym/ w tut. Katedrze odczytów i referatów na zebraniach naukowych oraz na włączeniu się do prac Szkoły Empirycznych Badań Pisma, tj. inicjatywy wspólnej tut. Katedry z Instytutem Ekspertyz Sądowych. W ramach tego ostatniego przedsięwzięcia podjęto prace zmierzające do przygotowania słownika pismoznawczego oraz systematyki zmiennych graficznych.

Pomocną działalnością naukową dr J. Pobocho współpracował w działalności opiniodawczej, wydając m.in. opinię psychografologiczną w głównej sprawie Bielaży vel Śleski.

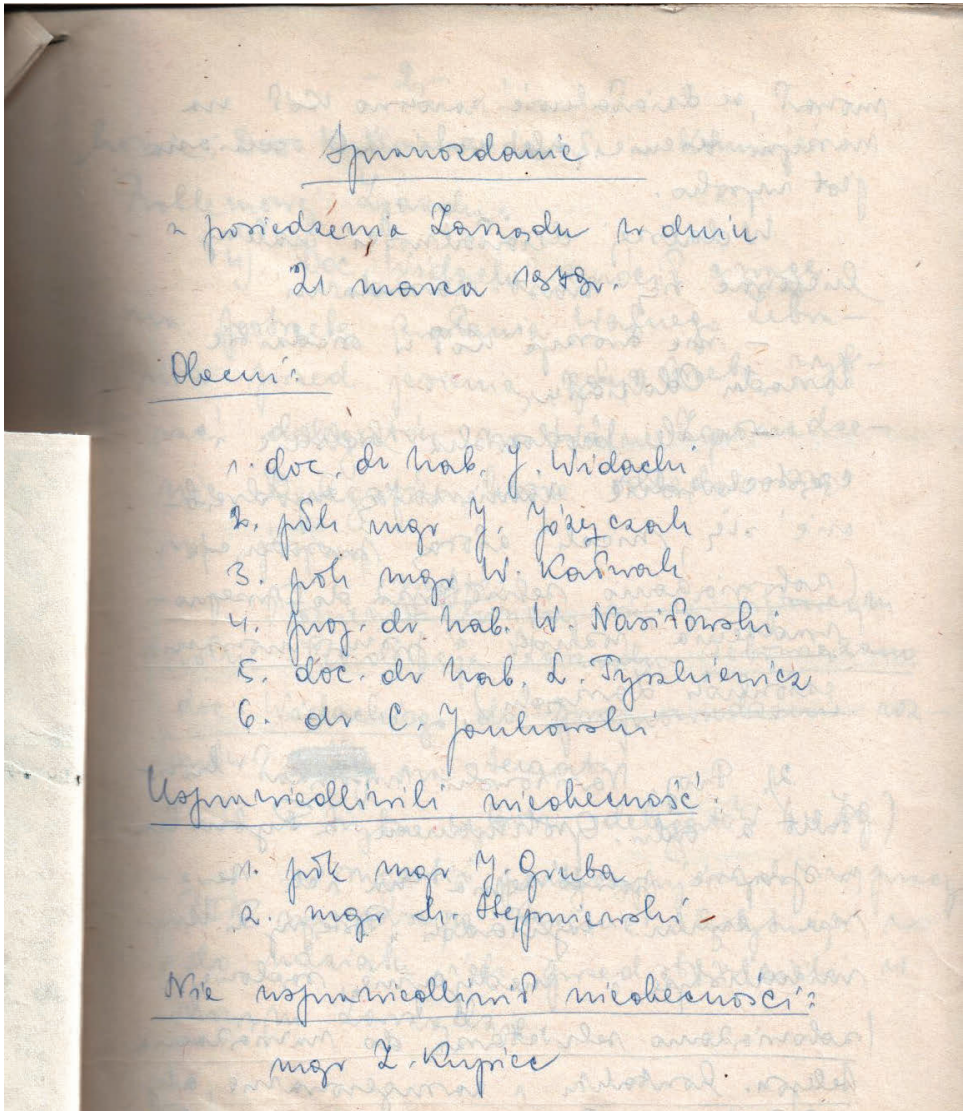
Dotychczasowa współpraca wniosła wiele cennych inicjatyw badawczych i jest bezprecedensowym na tym gruncie przykładem w naszym kraju. Mamy nadzieję, że kolejne lata przyniosą dalsze wspólne osiągnięcia, tym bardziej że rozwój badań pismoznawczych powoli zaczyna sobie tarować drogę na gruncie nauki polskiej.

Niniejsze oświadczenie wydaje się na wniosek dr J. Pobochoy celem przedłożenia zainteresowanym władzom.

Kurator
Katedry Kryminalistyki
Prof. dr hab. O. Górniok

Fot. 6. Pismo prof. dr hab. Oktawii Górniok w sprawie dr. Jerzego Pobochoy

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Fot 7. Fragment pierwszej strony sprawozdania z posiedzenia Zarządu Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego Oddział w Katowicach

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Katowice, dnia 18 lutego 1975r.

Obywatele

1. Doc. dr Zdzisław Kegel
Wydział Prawa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
2. Płk mgr Zbigniew Zawojski
Z-ca Komendanta Wojewódzkiego MO. w Katowicach
3. Mgr Gerard Bajger
Wiceprezes Sądu Wojewódzkiego w Katowicach
4. Płk mgr Jerzy Józefczak
Szef Wojewódzkiego Oddziału WSW w Katowicach *Gliwice Belaganijs 15*
5. Prof. dr hab. med. Tadeusz Pragłowski
Kierownik Zakładu Medycyny Sądowej
Śląskiej Akademii Medycznej w Z a b r z u
6. Doc. dr hab. Leon Tyszkiewicz
Wydział Prawa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
7. Mjr mgr Wiesław Kałwak
Zastępca Naczelnika Wydziału Kryminalistyki
Komendy Wojewódzkiej MO w Katowicach

Zawiadamiam, że dnia 3 marca br. o godz. 15,00 w Prokuraturze Wojewódzkiej w Katowicach odbędzie się posiedzenie ZO PTK z następującą tematyką:

- 1/ Podjęcie badań i zorganizowanie w II kwartale br. posiedzenia naukowego poświęconego problematyce wypadkowości przy pracy w budownictwie mieszkaniowym i drobnej wytwórczości.
- 2/ Zorganizowanie w III kwartale br. posiedzenia naukowego poświęconego zastosowaniu nowoczesnych środków technicznych w zakresie zapobiegania włamaniom.
- 3/ Sprawa powołania Kół Terenowych w Katowicach i Gliwicach.-

SEKRETARZ ZARZĄDU

[Signature]
/dr C. Jankowski/

Fot. 8. Informacja o posiedzeniu Zarządu Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego Oddział w Katowicach

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Nurt badań pismoznawczych

W dokumentacji działalności naukowej Katedry w 1974 r. znajdujemy następujące informacje: doc. dr Z. Kegel z mgr. R. Ponikowskim (późniejszym prezesem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu) pracują nad zagadnieniami wpływu alkoholu na obraz pisma ręcznego, mgr M. Legień opracowuje pracę doktorską na temat: *Wpływ narkomanii na obraz pisma ręcznego*; mgr Z. Zgryzek pracuje nad dysertacją doktorską na temat: *Wpływ chorób psychicznych na obraz pisma ręcznego* (ostatecznie praca doktorska miała tytuł: *Wpływ schizofrenii na obraz pisma ręcznego*); mgr A. Feluś rozpoczął pisanie pracy doktorskiej na temat: *Rola badań językowych w ekspertyzie pisma ręcznego*; mgr T. Widła przygotowuje pracę doktorską na temat: *Technika i taktyka wykrywania fałszerstwa dzieł sztuki* (dotyczącej również sygnatur malarskich). 6—7 grudnia 1974 r. odbywa się w Wiśle pierwsze ogólnopolskie sympozjum poświęcone dowodowi z pisma ręcznego (w trakcie jego trwania wygłoszono 11 referatów). Później prof. dr hab. Zdzisław Kegel będzie kontynuował to spotkanie naukowe w ramach cyklu międzynarodowych sympozjów poświęconych badaniom pisma ręcznego, a organizowanych na Uniwersytecie Wrocławskim (w 2016 r. z udziałem pismoznawców z całego świata odbyło się XVI sympozjum). Do 18 grudnia 1974 r. Zakładowi zlecono wykonanie 34 ekspertyz. Nurt badań pismoznawczych od początku zatem miał silne ugruntowanie również w praktyce opiniodawczej, jak i szerokiej wymianie informacji ze środowiskiem naukowym w całej Polsce.

W ramach nurtu badań pismoznawczych między innymi prowadzono eksploracje naukowe w zakresie:

- badań identyfikacyjnych pisma ręcznego (na przykład standardów wykonywania badań przy pomocy graficzno-porównawczej⁴, związków cech podpisów z cechami wykonawców⁵, statystycznej interpretacji wyników badań pismoznawczych⁶, przyczyn błędów w badaniach identyfikacyjnych⁷),
- badań z zakresu patologii pisma (na przykład wpływu poszczególnych za-

⁴ Zob. np.: A. Feluś: *Odchylenia materialne w piśmie osobniczym*. Katowice 1979; T. Widła: *Metody ekspertyzy pisma*. W: *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Andrzeja Szwarca*. Red. Z. Kegel. Wrocław 2001.

⁵ A. Feluś: *Podpisy. Studium z pismoznawstwa kryminalistycznego*. Katowice 1987.

⁶ Zob. np.: K. Zgryzek, M. Legień, J. Konieczny: *Matematyczny formalizm interpretacji grafometrycznego badania pisma ręcznego*. „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1980, T. 30, s. 41—44; T. Widła: *Identyfikowanie rękopisów metodą statystyczną*. „Problemy Kryminalistyki” 1981, nr 151—152, s. 330—336.

⁷ T. Widła: *Źródła błędów w opiniach pismoznawczych*. „Palestra” 1982, nr 11—12, s. 83—96.

burzeń somatycznych czy psychicznych na obraz pisma⁸, możliwości wnioskowania na podstawie obrazu pisma o chorobach wykonawcy rękopisu⁹), — badań z zakresu psychologii pisma (na przykład związków określonych zespołów cech psychologicznych wykonawcy rękopisu z konfiguracjami cech pisma¹⁰, możliwości wnioskowania na podstawie obrazu pisma o płci wykonawcy¹¹).

Podjęto kompleksowe próby opisanie badań pismoznawczych we wszystkich wspomnianych trzech obszarach¹².

Nurtowi badań pismoznawczych towarzyszyły badania dotyczące sygnowania dzieł sztuki i możliwości wykorzystania wiedzy z zakresu pismoznawstwa w kompleksowej ekspertyzie mającej na celu weryfikację autentyczności dzieła sztuki¹³. Obszarem zbliżonym były również badania z zakresu lingwistyki kryminalistycznej¹⁴.

Aktualnie wszystkie wskazane aspekty badań pismoznawczych są kontynuowane. Pracownicy Katedry pracują nad doskonaleniem metod stosowanych w każdym z trzech zasygnalizowanych aspektów badań pisma. Prowadzone badania mają również na celu bardziej precyzyjne wystandaryzowanie metod stosowanych w obszarach pismoznawstwa oraz lepsze poznanie ich obszaru błędu.

⁸ Zob. np.: K. Zgryzek, M. Legień: *Zmiany w obrazie pisma ręcznego narkomanów i schizofreników*. „Problemy Kryminalistyki” 1977, nr 125, s. 113—119; T. Widła: *Z problematyki patologii pisma*. W: *Kryminalistyka i nauki penalne wobec przestępczości*. Red. H. Kołdecki. Poznań 2008, s. 139—154.

⁹ K. Zgryzek: *Możliwości identyfikacyjne pisma chorych na schizofrenię*. „Problemy Praworządności” 1981, nr 6, s. 40—46; T. Widła, M. Leśniak: *Interdyscyplinarność współczesnej ekspertyzy dokumentów*. „Chowanna” 2011, T. 2 (37), s. 279—298.

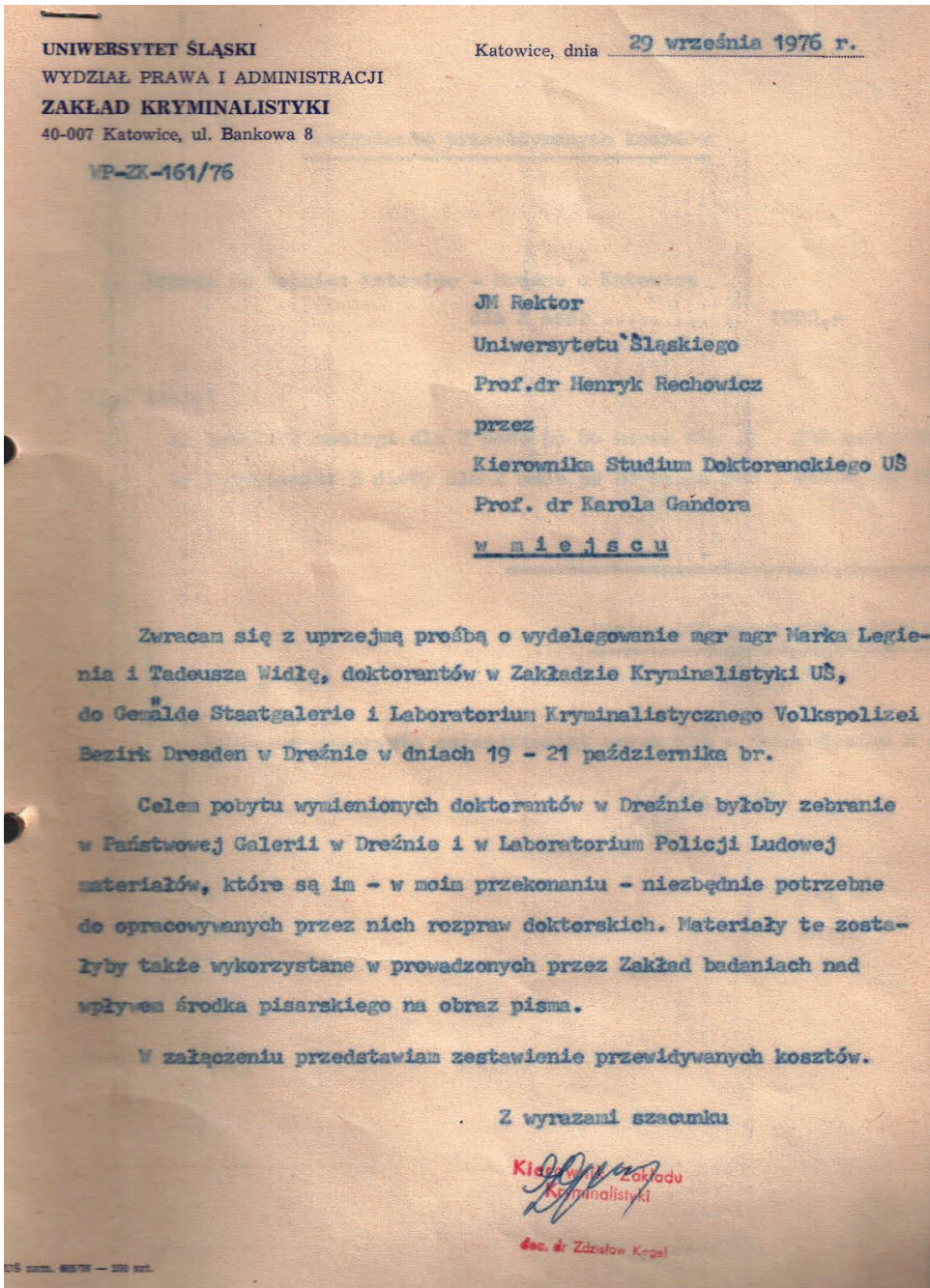
¹⁰ T. Widła, J. Pobocho: *Badania grafologiczno-psychiatryczne wielokrotnych zabójców kobiet*. W: „Acta Universitatis Wratislaviensis”. Prawo, Nr 984. Wrocław 1987, s. 175—184.

¹¹ T. Widła: *Cechy płci w piśmie*. Katowice 1986.

¹² J. Widacki, T. Widła, J. Konieczny: *Kryminalistyka*. Warszawa 2016, s. 267—286; M. Leśniak: *Wartość dowodowa opinii pismoznawczej*. Pińczów 2012.

¹³ Zob. np.: T. Widła: *Rola eksperta pisma w identyfikacyjnych badaniach obrazów*. „Ochrona Zabytków” 1978, nr 1, s. 54—56; Idem: *Ekspertyza sygnatury malarskiej*. Katowice 2016; Idem: *Treść sygnatury*. Katowice 2017.

¹⁴ Zob. np.: A. Feluś: *Identyfikacja kryminalistyczna na podstawie języka pisanego*. Kraków 2000; J. Widacki, T. Widła, J. Konieczny: *Kryminalistyka...*, s. 288—298.

Fot. 9. Pismo w sprawie pierwszych wyjazdów zagranicznych pracowników Katedry
Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Nurt badań z zakresu psychofizjologii sądowej

W 1977 r. ówczesny doc. dr hab. Jan Widacki, rozpoczynając pracę w katowickiej Katedrze, przywozi ze sobą poligraf. Badacz ten właśnie opublikował raport z pierwszego w Polsce na tak dużą skalę przeprowadzonego eksperymentu, w którym porównał trafność różnych metod badań identyfikacyjnych: badań poligraficznych, badań daktyloskopijnych oraz badań pismoznawczych. Ponadto w eksperymencie uwzględniono trafność rozpoznań w trakcie okazania¹⁵. W Katowicach zostają przeprowadzone kolejne badania eksperymentalne. Wspomniany autor zajmował się znaczeniem diagnostycznym poszczególnych zmiennych rejestrowanych przez poligraf; po raz pierwszy w Polsce stosował do interpretacji wyników badania siedmiopunktową skalę *quasi*-numeryczną stanowiącą element standardów wykonywania badań przy pomocy testów Backstera¹⁶. Badał efektywność tego rodzaju badań w stosunku do osób z organicznymi uszkodzeniami centralnego układu nerwowego¹⁷. Doc. dr hab. Jan Widacki zainicjował wykonywanie w Katedrze ekspertyz z badań poligraficznych dla policji, prokuratur i sądów. Tylko od 1977 r. do 1978 r. przebadano ponad 350 osób¹⁸.

Następnie zapoczątkowano w Katedrze polskie badania dotyczące korelacji cech osobowościowych osób badanych z wynikami badania na poligrafie¹⁹.

W 2006 r. zakupiono tzw. poligraf głosowy izraelskiej firmy Nemesysco²⁰. Zapoczątkowało to badania w zakresie detekcji nieszczerości na podstawie zmian zachodzących w głosie. Dwóch adiunktów Katedry (M. Gramatyka oraz M. Leśniak) przeszło w Tel Awiwie-Jafie wymagane przez producenta szkolenie. W 2008 r. przeprowadzono eksperyment z udziałem słuchaczy Szkoły Policji w Katowicach, mający na celu porównanie efektywności badań poligraficznych oraz badania za pomocą analizatora głosu. Trafność badań z użyciem tego drugiego urządzenia okazała się znacznie niższa²¹.

¹⁵ J. Widacki: *Wartość diagnostyczna badania poligraficznego i jego znaczenie kryminalistyczne*. Kraków 1976.

¹⁶ Idem: *Analiza przesłanek diagnozowania w badaniach poligraficznych*. Katowice 1982.

¹⁷ Idem: *Badanie poligraficzne osób z organicznymi uszkodzeniami centralnego układu nerwowego*. „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1979, T. 29.

¹⁸ J. Widacki, A. Feluś: *Sprawy zabójstw badani w Zakładzie Kryminalistyki Uniwersytetu Śląskiego*. „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1981, T. 31 (1).

¹⁹ J. Konieczny, M. Fraś, J. Widacki: *Pochodzenie ukrytej informacji a niektóre cechy osobowościowe w badaniu poligraficznym*. „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1984, T. 34.

²⁰ W ramach projektu badawczego nr 0 T00C 025 30; kierownikiem projektu był prof. dr hab. Tadeusz Widła.

²¹ M. Leśniak, B. Leśniak, M. Gramatyka: *Trafność oceny wiarygodności wypowiedzi na postawie wskazań analizatora głosu LVA 6.5*. W: *Psychologiczne i interdyscyplinarne*

W 2008 r. pojawił się w Katedrze poligraf komputerowy. W obrębie nurtu badań psychofizjologicznych rozpoczęto wtedy badania mające na celu sprawdzenie, na ile opracowane na podstawie cech populacji amerykańskiej oprogramowanie wspierające pracę eksperta jest efektywne w stosunku do populacji polskiej. Wyniki pierwszych badań uzasadniły tezę o istotnej roli różnic; trafność decyzji podejmowanych z wykorzystaniem różnych metod interpretacji wyników badania okazała się również zróżnicowana²².

Dzisiaj prowadzone w tym nurcie w Katedrze badania mieszczą się w obrębie wpływu różnego rodzaju czynników na trafność badań poligraficznych, z uwzględnieniem wykorzystywania różnych technik interpretacji wyników badania²³.

Fot. 10. Wizyta prof. G.H. Barlanda (za zdjęciem czwarty od prawej strony) w Katedrze

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

problemy w opiniodawstwie sądowym w sprawach cywilnych. Red. J.M. Stanik. Katowice 2011, s. 228—236.

²² M. Leśniak, M. Zubańska: *A comparison of polygraph examination accuracy rates obtained using the seven-position numerical analysis scale and the Objective Scoring System (a study on the Polish population)*. "European Polygraph" 2010, Vol. 4, No. 2 (12), s. 84—85.

²³ M. Chowaniec, J. Koczur, M. Leśniak, S. Pytlik: *Wpływ sposobu prezentowania pytań na trafność testów badań poligraficznych CIT*. „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, T. 20, s. 33—44.

Nurt metodologiczny. Teoria opiniowania

Przedmiotem kryminalistyki jest przede wszystkim tworzenie obrazu konkretnego zdarzenia na podstawie śladów, czyli fizykalnych (umiejscowionych w czasie i w przestrzeni) zmian zachodzących w otaczającym nas świecie. Kryminalistyka zajmuje się metodami ujawniania, zabezpieczenia, czasami wizualizacji, dokumentowania, podnoszenia oraz przechowywania śladów, jak również metodami ich badania i prowadzonymi w związku z tymi śladami, w kontekście tworzenia obrazu zdarzenia, wnioskowaniami. Obejmuje taktykę prowadzenia czynności związanych z poszukiwaniem, ujawnianiem oraz dokumentowaniem śladów. Osoby uczestniczące w procesie tworzenia obrazu zdarzenia posługują się wieloma generalizacjami. Człowiek, funkcjonując w świecie tysięcy różnego rodzaju czynników, porządkuje je. Wyrabia sobie przekonania o istnieniu zależności pomiędzy niektórymi czynnikami. Generalizacje są takimi przekonaniami o istnieniu prawidłowości w otaczającym nas świecie. Dotyczą najczęściej związków pomiędzy różnego rodzaju czynnikami. W procesie tworzenia obrazu zdarzenia generalizacje występują na każdym etapie — w trakcie poszukiwania i ujawniania śladów, jak i w trakcie ich badań i wyciągania na ich podstawie wniosków o zdarzeniu. Generalizacjami posługują się eksperci badający ślady. Wśród wielu generalizacji warto wyróżnić generalizacje oparte na doświadczeniu oraz generalizacje empiryczne, oparte na wynikach badań naukowych²⁴. W rozwoju kryminalistyki możemy wyróżnić tendencje przenoszenia ciężaru w procesie tworzenia zdarzenia z generalizacji opartych na doświadczeniu osób uczestniczących w tym zdarzeniu na generalizacje oparte na wynikach badań empirycznych. Te pierwsze są bardzo cenne, doświadczonym ekspertom często pozwalają dojść do prawdziwych wniosków, nie są jednak transparentne, podatne na kontrolę. A więc w świetle aktualnie obowiązującego w naukach empirycznych paradygmatu nie są naukowe. Tylko posługiwanie się generalizacjami empirycznymi jest transparentne. Oczywiście i takie generalizacje mogą prowadzić do błędnych wniosków, między innymi wskutek metodologicznych uchybień w prowadzonych badaniach (na przykład niewłaściwie była dobrana grupa badanych obiektów lub posłużono się niewłaściwymi wnioskowaniami statystycznymi). Dlatego też bardzo ważny jest aspekt metodologiczny badań kryminalistycznych; kontrolowanie jakości badań w celu zminimalizowania ryzyka przyjęcia błędnych generalizacji. Multidyscyplinarny charakter twierdzeń wchodzących w obręb kryminalistyki rodzi także pytania o ich status ontologiczny.

²⁴ T. Anderson, D. Schum, W. Twining: *Analysis of evidence*. Cambridge 2005, s. 265 i nast.

W badaniach prowadzonych w Katedrze od samego początku rozumiano znaczenie generalizacji empirycznych, konieczność uzasadniania twierdzeń kryminalistyki w badaniach empirycznych²⁵. W Katedrze przeprowadzono i przeprowadza się dziesiątki badań empirycznych. Doceniono znaczenie refleksji metodologicznej; jest to przejaw dojrzałości kryminalistyki jako samodzielnej nauki. Katedra stała się organizatorem wspomnianego już cyklu konferencji organizowanych corocznie w Chęcinach w latach 1979—1988. W ramach tych konferencji spotykali się naukowcy i praktycy. Wśród naukowców byli przedstawiciele różnych dyscyplin: filozofii, prawa, medycyny sądowej, psychiatrii sądowej, psychologii, matematyki, kryminalistyki; na przykład w czwartym sympozjum (w 1983 r.) udział między innymi wzięli (według kolejności wystąpień): prof. Zdzisław Marek, prof. Władysław Nasiłowski, prof. Mirosław Owoc, doc. Jan Woleński (obecnie profesor), dr Józef Życiński, prof. Kazimierz Jaegermann, Kazimierz Sosin²⁶. Opublikowane materiały z tych spotkań w przeważającej części nie straciły i dziś na aktualności. Prezentowane wówczas kwestie, formułowany postulat konieczności interdyscyplinarnego podejścia do opisywanego w sferze deskryptywnej procesu dowodzenia, nadal są aktualne w świetle badań opisywanych w literaturze angielskojęzycznej²⁷. Podjęto ambitne próby stworzenia w sferze deskryptywnej logicznych modeli dowodzenia w postępowaniu karnym²⁸.

Innym wątkiem w obrębie omawianego nurtu są próby stworzenia kompleksowej teorii opiniowania²⁹. Z uwzględnieniem kontekstu regulacji karno-procesowych próby te obejmują między innymi kwestie rodzajów wnioskowań prowadzonych przez biegłych, sposobu uzasadniania przez nich swoich tez oraz rodzajów praw nauki, do których biegli się odwołują.

Nurtowi metodologicznemu towarzyszyła aktywność dydaktyczna; prowadzenie wykładów i ćwiczeń z logiki. Pracownicy Katedry są autorami popularnego w Polsce podręcznika do logiki³⁰.

²⁵ J. Widacki: *Kilka uwag o kryminalistyce jako nauce empirycznej*. „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1980, T. 30, nr 3, s. 225—228; J. Konieczny: *Metodologiczna charakterystyka kryminalistyki*. Katowice 1984.

²⁶ *Z zagadnień teorii opinii biegłego*. Red. J. Widacki. Katowice 1983.

²⁷ M. Leśniak: *Czy jest możliwa adaptacja elementów research culture w polskiej praktyce*. W: *Kryminalistyka...*, s. 41—46.

²⁸ J. Konieczny: *Indukcjonistyczne ujęcie dowodzenia sądowego w procesie karnym*. W: *Materiały z VIII Sympozjum Metodologii Kryminalistyki i Nauk Pokrewnych*. Red. J. Konieczny. Katowice 1988; J. Konieczny: *Pojęcie prawdopodobieństwa ze stanowiska procesu karnego i kryminalistyki*. Katowice 1987.

²⁹ Zob. np.: T. Widła: *Wartość identyfikacyjna jako wyznacznik wartości dowodowej*. W: *Wybrane zagadnienia z teorii i metodologii kryminalistyki*. Red. J. Widacki. Katowice 1983, s. 93—99; T. Widła: *Ocena dowodu z opinii biegłego*. Katowice 1992.

³⁰ T. Widła, D. Zienkiewicz: *Logika*. Warszawa 2006.

Fot. 11. Przed konferencją w Chęcinach

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Fot. 12. Kolejny dzień konferencji w Chęcinach

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

VIII Sympozjum Metodologii Kryminalistyki i Nauk Pokrewnych

Chęciny 1987

P R O G R A M

Sesja I, 2 czerwca, godz. 9⁰⁰

Referaty:

Doc. dr hab. Jan Widacki, Katolicki Uniwersytet Lubelski,
Prawda biegłego a prawda sędziego

Dr Stanisław Pikulski, Akademia Spraw Wewnętrznych,
Metodyka ustalania prawdy materialnej w postępowaniu
jurysdykcyjnym

Dr Jerzy Konieczny, Uniwersytet Śląski,
Indukcyjno-logiczne ujęcie dowodzenia sądowego w procesie karnym

Dr Zbigniew Ruszkowski, Zakład Kryminalistyki Komendy Głównej M
Znaczenie teorii i praktyki w rozwoju kryminalistyki

Dr Antoni Feluś, Uniwersytet Śląski,
O współczesnym paradygmacie kryminalistyki /czyli o tym, jak
faszerować wiedzę naukową wata/

Dyskusja

Sesja II, 3 czerwca, godz. 9⁰⁰

Referaty:

Doc. dr hab. Mirosław Owoc, Uniwersytet Adama Mickiewicza,
Od intuicji do rachunku prawdopodobieństwa i z powrotem

Dr Jerzy Pobocho, Pomorska Akademia Medyczna,
Zagadnienia prawdy w orzecznictwie sądowo-psychiatrycznym

Dr Tadeusz Widła, Uniwersytet Śląski,
Kryteria oceny dowodu z opinii biegłego

Dr Wacław Brzęk, Wyższa Szkoła Oficerska im. F. Dzierżyńskiego,
Życie i praca inspektora dr. Władysława Sobolewskiego -
w 50 rocznicę śmierci

Dyskusja i zakończenie Sympozjum

Fot. 13. Program ostatniej konferencji w Chęcinach

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Kraków dnia 5.VII.1984 r.

W. Pan
Doc. dr hab. Jan WIDACKI
Kierownik Katedry Kryminalistyki UŚ
Katowice
ul. Bankowa 8

W załączeniu przesyłam przepisane na "formatkach" dwa ogłoszone na sympozjum w Chęcinach referaty.

W trakcie przepisywania - w związku z koniecznością powtórnych przepisywań - zabrakło dwóch "formatek" na przepisanie powtórne strony tytułowych. Strony te są niestety przepisane odwrotnie /górze do dołu/. Mam nadzieję, że nie spowoduje to trudności technicznych. Gdyby jednak trzeba było przepisać te strony tytułowe - wdzięczny będę za pomoc /chodzi tylko o hasła tytułowe /.

Z góry dziękuję i przepraszam, załączając serdeczne pozdrowienia.

Kazimierz Jaegermann

PS. uprzejmie poproszę o zawiadomienie p. Dr. Koniecznego, że bezskutecznie szukałem monografii, którą obiecałem mu przesłać. Albo ~~gdy~~ gdzieś zagubiłem, albo monografię tę miałem tylko wypożyczoną. Nie mogę sobie tego przypomnieć. Los chce, że nie mogę się zrewanżować p. Koledze Koniecznemu za poprzednią, bardzo cenną dla mnie pracę językoznawczą.

Fot. 14. Pismo prof. dr. hab. Kazimierza Jaegermanna

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Inne nurty badań

Poza zasygnalizowanymi powyżej trzema głównymi nurtami badawczymi pracownicy Katedry aktywnie zajmowali się zagadnieniami związanymi z zestawianiem ze sobą prawidłowości funkcjonujących w strefie deskryptywnej z obowiązującymi regulacjami prawnymi³¹. Rozszerzane są badania z zakresu weryfikacji autentyczności dzieł sztuki³²; również w zakresie zastosowania programów komputerowych do badania sygnatur malarskich³³. Dr hab. Dorota Zienkiewicz zajęła się w sposób kompleksowy problematyką wykorzystania badań kryminalistycznych w postępowaniu cywilnym³⁴. Rozwijają się badania dotyczące metod przesłuchiwania świadków i podejrzanych; jak również dotyczące wpływu różnego rodzaju czynników na efektywność przesłuchania³⁵. Weryfikowane są kompetencje osób występujących w roli biegłego w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy³⁶.

³¹ K. Zgryzek: *Przeszukanie jako czynność procesowa i kryminalistyczna*. „Palestra” 1977, nr 2, s. 43—49.

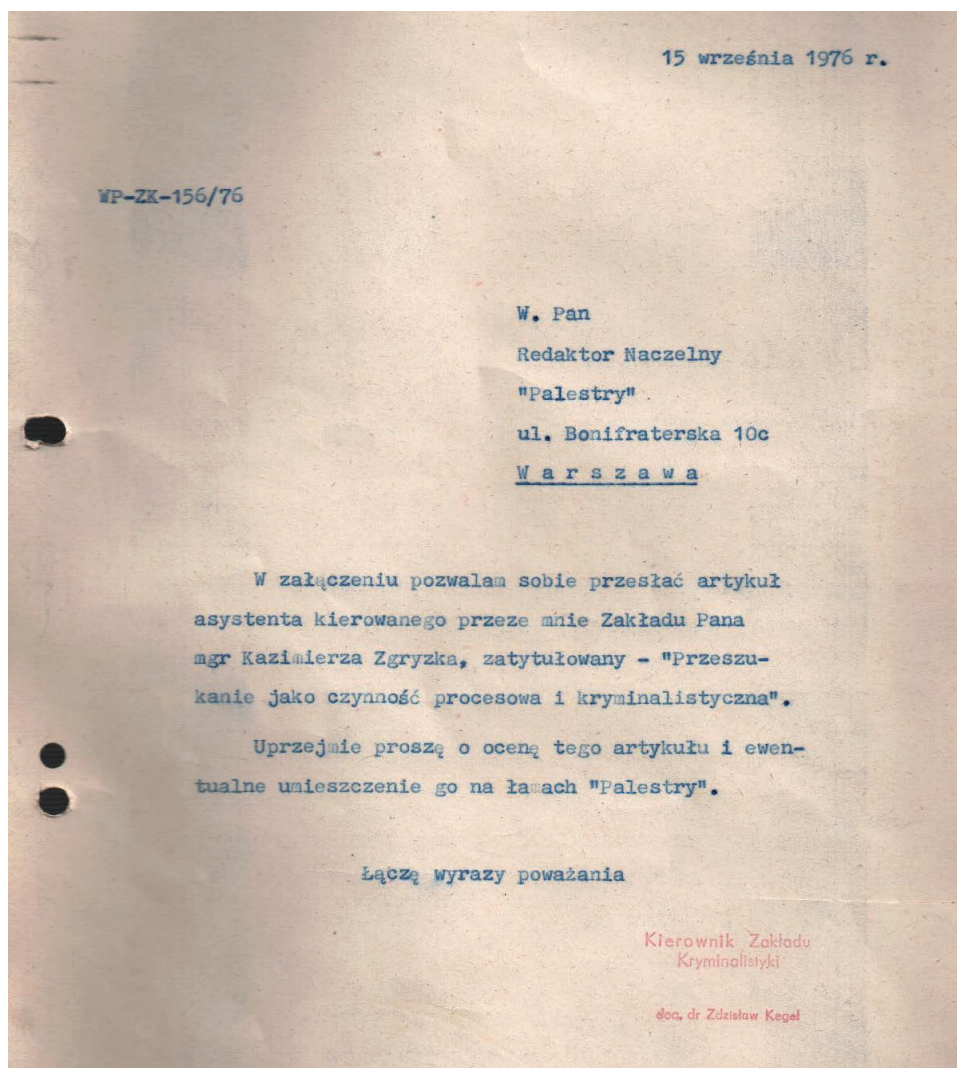
³² Zob. np.: T. Widła: *Metody ustalania autentyczności obrazów*. „Studia Kryminologiczne, Kryminalne i Penitencjarne” 1979, T. 10, s. 267—280; T. Widła: *Znamiona sfalszowania obrazu*. „Problemy Prawa Karnego” 1980, T. 5, s. 75—83.

³³ Zob. np. M. Leśniak, O. Rybak, T. Widła: *Badanie cech grafometrycznych sygnatur Teodora Axentowicza w pracach wykonanych techniką pastelu*. „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, T. 19, s. 169—178.

³⁴ D. Zienkiewicz: *Dowody kryminalistyczne w postępowaniu cywilnym*. Pińczów 2013.

³⁵ J. Koczur, M. Leśniak: *Wpływ wybranych cech świadków oraz kontekstu zapamiętywania na swobodną relację o zdarzeniu — doniesienie z badań empirycznych*. „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, T. 19, s. 145—156.

³⁶ M. Leśniak, S. Ławrentjew: *Przesłanki wpisu na listę biegłych zakresu badań dokumentów w sądach okręgowych w Częstochowie, Gliwicach i Katowicach — analiza praktyki*. W: *Dokument i jego badania*. Red. R. Cieśla. Wrocław 2014, s. 211—214.

Fot. 15. Pismo w sprawie publikacji artykułu

Źródło: Archiwum Katedry Kryminalistyki.

Podsumowanie

Zaprezentowane powyżej przykłady badań ilustrują tezę, że aktywność badawcza pracowników Katedry wpisywała się w tendencję rozwojową nauk sądowych przechodzenia od nauki opartej na generalizacjach intuicyjnych do generalizacji empirycznych. Stosowanie na co dzień w praktyce organów ochrony porządku prawnego metod odpowiednio wystandaryzowanych i o znanym obszarze błędu wymaga nieustannego prowadzenia badań empirycznych (poprawnych metodologicznie). Zakres prac badawczych Katedry wychodzi naprzeciw potrzebom praktyki ekspertyzy dokumentów czy badań poligraficznych.

Prowadzone przez Katedrę trzy rodzaje aktywności (naukowa, dydaktyczna i ekspercka) nawzajem się uzupełniają, wzbogacają. Niestety, stosunkowo niewielka liczba godzin przewidzianych w siatce zajęć nie pozwala w pełni wykorzystać potencjału Katedry. Jest to przejaw zasygnalizowanej już powyżej tendencji pomijania zagadnień związanych ze strefą deskryptywną w toku edukacji prawników (zarówno na studiach, jak i na aplikacji). Zazwyczaj przygotowuje się przyszłych sędziów w następujących kwestiach: biegłych jakich specjalności należy powołać w konkretnych rodzajach spraw oraz jakie należy zadać im pytania. Pomija się natomiast kwestie związane z oceną dowodu z opinii biegłego, a przecież taka ocena należy do obowiązków organów procesowych w każdym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy. Z kolei prawnicy reprezentujący strony, stosownie do poziomu swojej wiedzy z zakresu nauk sądowych, mogą mieć znaczący wpływ na jakość występującego w konkretnym postępowaniu materiału dowodowego.

Problemy badawcze zainicjowane przy tworzeniu Katedry okazały się na tyle atrakcyjne poznawczo i istotne dla praktyki, że nadal są rozwijane i zapewne będą towarzyszyć pracom Katedry jeszcze przez następne dziesięciolecie. Wszystkie nurty badań zapoczątkowanych w latach siedemdziesiątych nadal są kontynuowane (i nie dlatego, że brakuje nowych pomysłów — również inicjowane są nowe kierunki badań). Najważniejszy oczywiście jest zespół osób kreatywnie z sobą współpracujących, wymieniających się informacjami. Taki zespół powstał pod koniec lat siedemdziesiątych poprzedniego wieku; jego dokonania inspirują również kolejne pokolenia pracowników Katedry.